

gitor eos jussos esse crucifigi. Similiter Theodoretus Q. 52 in Numer. dicit: *Cum populus peccasset, suspensi sunt principes, ut qui malum ab illis non depulissent.* Idem sentiunt Procopius, et Origenes, et inter recentiores Vatablus, Lyranus, et Barradius, qui pro hac sententia etiam citat Genebrardum, Rupertum, et Bellarminum.

Obj. I. Versu 5: *Dixitque Moyses ad iudices Israel (quos 7. 4 vocaverat principes, seu ut habetur hebraice, capita populi, quia instar capitis eum regunt) occidat unusquisque proximos suos, qui iniuncti sunt Beelphegor: ex quo patet principes illos supra a Deo tolli jussos, non ut suspenderentur, sed ut officio suo fungerentur in discernendis et puniendis reis.* Ita Jansenius.

R. quod Jansenius, et alii gratis assumant eosdem 7. 5 vocari iudices, qui 7. 4 appellantur principes: Iudices enim erant illi 70 viri de senibus Israel, quos supra c. XI, 16, Deus Moysi associaverat: principes autem erant capita, seu principes tribuum, aut saltem capita cognationis seu familiarum: ut dictum est cap. I, Q. II.

Obj. II. Non est verisimile omnes principes hic apostatas a Deo, esseque suspensos: imo contrarium constat ex eo, quod post hæc Zambri princeps tribus Simeon, fornicans cum Madianitide, non suspensus, sed a Phinees pugione confossus sit, 7. 14. Ita A Lapide.

R. nec etiam omnes fuisse suspensos, sed tantum illos, qui deprehensi sunt rei; quorum supplicio non territus Zambri ausus est crimen adhuc postea committere: unde dum 7. 4 dicitur: *Tolle cunctos principes, subintelligitur, cunctos qui rei sunt.*

Obj. III. Textus chaldaicus habet: *Tolle omnes principes, et occide illum, qui reus fuerit:* ergo jussit illos congregari tanquam iudices.

R. neg. conseq., quia sensus est: Ex principibus congregatis occide illum vel illos, qui rei sunt.

QUESTIO II. — QUOMODO SUBSISTAT FOEDUS SEMPTERNUM, QUO DEUS PROMISIT PHINEES SUMMUM SACERDOTIUM.

Cap. XXV, 6: *Et ecce unus de filiis Israel (erat hic princeps tribus Simeon, nomine Zambri) intravit coram fratribus suis ad scortum madianitidem.* Erat filia principis nobilissimi Madianitarum, ut patet ex 7. 15. Erant enim in Madian quinque principes, qui etiam infra cap. XXXI, 8, reges vocantur.

7. 7: *Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari, filii Aaron sacerdotis: magnus fuit hic zelus, et fortitudo Phinees, qui utrumque, scilicet et virum et mulierem occidit; poterat enim merito timere ne tota tribus Simeon in eum pro principe suo insurgeret, eumque lapidibus obrueret.*

7. 12: *Ecce do ei pacem foederis mei, id est, in eo cum Phinees foedus pacificum, quo secure et pacifice perfruetur.*

7. 13: *Et erit tam ipsi quam semini ejus pactum sacerdotii sempiternum.* Loquitur Dominus de summo sacerdotio. Fuit autem hoc pactum sempiternum

æternitate legis, id est quoad lex vetus duravit.

Obj. I. Ex lege, et jure gentium, debebat Phinees, utpote primogenitus, succedere patri Eleazaro: ergo nihil beneficii specialis ei confertur.

R. Neg. conseq. siquidem specialis Dei favor est: 1. quod assecuretur hic ipsi longior vita, scilicet quod supervicturus sit patri, cui in pontificatu succedet; 2. quod habiturus sit similiter filios hæredes sui sacerdotii, et ipsi similiter, etc.

Obj. II. Quomodo subsistit hæc promissio Dei facta Phinees, cum post pronepotem ejus, translatus fuerit pontificatus ad Heli, qui erat de familia Ithamar patris Phinees? Siquidem, ut tradit Josephus lib. V Antiq. cap., ult., et lib. VIII, cap. 1, Eleazar in pontificatu successit Phinees; hæc filius Abisue, hinc filius Bocci, huic filius Ozi, a quo translatus est pontificatus ad Heli, qui fuit de familia Ithamar; et patet ex lib. I Paralip. cap. XXIV, 5.

R. cum Dionys. Carthus. aliisque præclaris interpretibus, foedus hoc fuisse conditionatum, si nempe posterius ejus in fide et cultu Dei constanter perseverarent. Sic enim foedera, quia mutua, obligationem utrimque inducere solent.

Hinc vi istius foederis factum videtur; quod resipiscens posteris Phinees, quod contigit tempore Davidis et Salomonis in Sadoc, qui I Paralip. XIII, 28, vocatur *puer egregie indolis, summum sacerdotium illis iterum redditum fuerit, et illud deinceps retinuerint in sua familia.* Hinc

Nota quod post Heli in pontificatu successerit Achitob, qui fuit nepos Heli ex filio ejus Phinees; post hunc Achitob successit Achias, deinde Achimelech, deinde Abiathar: atque ab hoc rursus rediit pontificatus ad familiam Phinees per Sadoc, qui, ejecto Abiathar filio Achimelech de posteris Heli, sacerdotium, generi suo debitum, per Salomonem recuperavit, III Reg. II, 7. 35.

Cap. XXVI, 1: *Postquam noxiarum (scilicet illorum qui cum filiabus Moab et Madian fornicati fuerant) sanguis effusus est, dixit Dominus ad Moysen et Eleazarum: 7. 2: Numerate omnem summam filiorum Israel.* Fuit hæc tertia populi numeratio, in qua iterum numerati sunt a 20 annis et supra, ut nempe recenserentur viri bellatores; quia proxime bellaturi erant cum Chanaanæis.

7. 12: *Filii Simeon, etc., Gen. XLVI, 16, et Exod. VI, 5, numerantur sex filii Simeonis, hic vero tantum quinque: omittitur enim Anod sextus. Videtur ergo vel sine liberis mortuus, non constituisse familiam, vel certe ejus familia postea interiisse, nec sortem habuisse in terra Chanaan. Simile quid observare licet respectu Benjamin, cujus in Gen. numerantur decem filii, hic solum quinque.*

Porro ex presenti numeratione patet, valde minutam fuisse tribum Simeonis: nam in priori enumeratione, numerata sunt capita hujus tribus 59,300, ut patet supra cap. II, 13; hic vero tantum numerantur 22,200: adeoque diminuta est hæc tribus 37,100 capitibus.

Ratio hujus diminutionis, pro majori parte desumi solet ab interpretibus ex superiori plaga, ob fornicationem cum Madianitis immissa: videtur enim illa plaga maxime sævisse in tribum Simeon; castrametabatur enim ad partem meridiionalem, id est versus terram Moabitarum, et Madianitarum.

CAP. XXVII, XXVIII, XXIX.

Occasione filiarum Salphaad, Deus fert legem, ut deficiente prole mascula, filie parentibus succedant in hæreditatem: jubetur Moyses ex monte Abarim contemplari terram promissam: tractatur de Neomeniis, et festo Tubarum.

QUESTIO PRIMA. — QUO TITULO POSTULAVERINT FILIE SALPHAAD POSSESSIONEM IN TERRA PROMISSIONIS.

Cap. XXVII, 1: *Accesserunt autem filie Salphaad...*

7. 2: *Steteruntque coram Moysen, et dixerunt 7. 3: Pater noster... in peccato suo mortuus est.* Non est sensus quod sit mortuus propter aliquod crimen particulare; sed propter culpam publicam generalem, quæ omnes affecit, nempe propter murmur in Cadesbarne excitatum ab exploratoribus: adeoque non debet ideo privari sua hæreditate, alias omnes deberent privari. Hinc etiam addunt: *Nec fuit in seditione, ac si dicerent: Non est percussus a Deo ut Core, propter particulare aliquod facinus, quod privationem hæreditatis mereatur; cum cæteri, qui æque murmuraverunt, ac ipse nihilominus hæreditatem habituri sint: adeoque*

Curt tollitur nomen illius de familia sua, quia non habuit filium? Postulant sibi dari possessionem, seu hæreditatem pro patre suo mortuo sine mascula prole, ut per hæreditatem istam maneat nomen patris sui in Israel. Ita enim futurum erat, ut filii istarum filiarum, saltem aliqui, ab hæreditate Salphaad denominarentur posterius sui filii Salphaad; nam cujus hæreditatem adibant, ejus quoque nomen sequebantur filii.

Enimvero si caruissent hæc filie hæreditate patris sui, et cum sola dote pecuniaria, seu rerum mobilium, nupsissent maritis, tunc filii ex eis nati debebant sequi nomen maritorum, seu patris sui, non autem matris, seu avi materni. Assignata ergo his filiabus hæreditate patris sui, nomen avi materni etiam propagabatur.

Collige ex hoc loco, quod Israelitarum filie habentes fratres, nullam acciperent portionem hæreditatis rerum immobilium; sed proles masculæ omnium istarum erant hæredes. Ratio erat, quia per masculos, non per feminas distinguuntur et conservantur familie.

P. quomodo Moyses designaverit Josue suum successorem.

R. Postquam Moyses Dominum instanter rogasset, ut posset intrare in terram promissionis, ut habetur Deut. III, 23, Deus preces ejus repulit, jussitque illum ascendere in montem Abarim, ut illic totam terram promissam contemplatus, moreretur. His auditis

Moyses mire sollicitus de salute populi, dixit Domino 7. 16: *Provideat Dominus Deus spirituum omnium carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc.* Deum appellat spirituum omnium carnis, id est omnium animarum quæ sunt in carne rationis participes.

7. 18: *Dixitque Dominus ad eum: Tolle Josue filium Nun, in quo est Spiritus.* Sumitur hic Spiritus pro Spiritu. S. ejusque donis ad regendam rempublicam necessariis. Unde chaldæus vertit: *In quo est Spiritus prophetiæ.* Congregavit ergo Moyses omnem populum, et coram Eleazaro summo sacerdote statuit Josue, et imposuit manus suas super caput ejus: et hac cæremonia creavit eum principem populi. Quinimo Deut. XXXIV, 9, dicitur: *Josue vero filius Nun repletus est Spiritu sapientiæ, quia Moyses posuit super eum manus suas.*

QUESTIO II. — DE NEOMENIIS ET FESTO TUBARUM.

Cap. XXVIII, 11: *In calendis autem offeretis holocaustum Domino.* Hebraice habetur: *In capite mensium;* græce: *In neomeniis,* id est in noviluniis: nam ipsorum menses a novilunio incipiabant.

Voluit autem Deus has calendæ, sive novilunia sibi consecrari, quia erant primitiæ mensium. Quod calendæ celebrarentur per festum proprie dictum, asserit hoc loco Tirinus; sed negant Jansenius et A Lapide, qui censent primam diem mensis non fuisse proprie festum in populo, sed sacrum in templo; licet forte multi ex devotione ab opere servili cessarent: et recte: nam nullibi opera servilia in noviluniis prohibentur.

Dices: Psal. LXXX dicitur: *Buccinate in neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestræ.* Ergo calendæ celebrabantur per festum proprie dictum.

R. Neg. conseq., quia ibi non agitur de primo die ejuslibet mensis, sed de novilunio septimi mensis, in quo celebrabatur festum Tubarum in gratiarum actionem collectæ et peractæ vindemiæ, ut indicat titulus istius psalmi, qui inscribitur *Pro torcularibus.*

Cap. XXIX, 1: *Mensis etiam septimi prima dies venerabilis et sancta erit.* Agitur de festo Tubarum, ita vocato, quia in eo clangebatur tubis; unde additur: *Omne opus servile non facietis in eo, quia dies clangoris est et tubarum.*

R. et dico 1: Festum illud non est institutum in memoriam liberati Isaac ab immolatione, et substituto in ejus locum ariete, ideoque cornibus arietinis clangi solitum, ut tradunt Hebræi: 1. Quia nulla alia festa instituta sunt in memoriam alicujus particularis, saltem a Deo, sed in memoriam alicujus publici beneficii. 2. Quia alias debuissent plura alia festa institui, v. g., ob memoriam liberationis Abraham a multis periculis mortis in aula Pharaonis, etc., liberationis Jacob a Laban et Esau: liberationis Josephi a fratribus, a Puthiphare et carcere, etc.

Dico 2. Probabilius videtur hoc festum institutum esse, ut isto clangore tubarum homines admonerentur se preparare ad alia festa, quæ hoc cap. illo eodem mense septimo celebranda præscribuntur: nam

hic mensis plura festa habebat, quam alii, scilicet festum *Expiationis*, in quo omnes debebant culpas toto anno contractas, expiare; adeoque concernebat omnes omnino: item festum *Scenopægiæ* seu *Tabernaculorum*. Item, ut dicit R. Salomon, prima die mensis septimi clangebatur tubis, quia illo mense incipiebat annus civilis. Addit Frassen festum Tubarum institutum fuisse in memoriam expugnationis urbis Jerichontinæ, cujus muri tubarum sonitu eversi sunt. Sed non videtur reflectere quod Jericho nondum esset eversa, dum hoc festum institutum est.

CAPUT XXX.

Indulget Deus ut pater votum filia, maritus uxoris irritare possit, dummodo contradicat statim, id est primo die, quo rescivit.

QUÆSTIO PRIMA. — AN SPONSUS POTUERIT IRRITARE VOTUM SPONSÆ.

Vers. 4: *Mulier si quidpiam voverit... in ætate adhuc puellari: si cognoverit pater votum... et tacuerit.* Hinc non poterat pater dissimulare responsum, aut plus justo differre: alias

Voti rea erit, id est, tenebitur adimplere; et consequenter pater non poterit illud postea irritare.

ÿ. 6: *Sin autem statim ut audierit, contradixerit pater, et vota et juramenta ejus irrita erunt.* Quod hic requiratur ut statim contradicat, sive irritet et dissolvat votum, moraliter intelligendum est, scilicet eodem die, non eodem instanti: nam sequenti die contradicere non poterat; ut habetur ÿ. 15.

ÿ. 7: *Si maritum habuerit, et voverit aliquid.* Judæi per maritum intelligunt sponsum, ut distinguant hunc casum ab illo qui habetur ÿ. 11: *Uxor in domo viri cum se voto constrinxerit.* Sed quod tam hic, quam ÿ. 11 intelligendus sit maritus, interpretes deducunt ex hebræo, chaldæo et LXX, ubi habetur: *Si fuerit viro; hæc enim phrasis apud Hebræos significat nuptam, et viro traditam.* Unde, ut observavit Lyranus, cum aliis, distinctio inter casum ÿ. 7 et 11 hæc statui potest, quod in priori casu agatur de nupta, quæ simul cum marito adhuc habitat in domo patris sui, ut insinuetur quod hujus voti irritatio ad maritum pertineat, non ad patrem, cui adhuc cohabitatur: in posteriori vero casu agatur de nupta, quæ habitat in domo mariti, extra domum patris.

Vel dici potest quod ÿ. 7 fiat mentio de puella, quæ in domo paterna vovit, et antequam votum reddiderit, marito traditur: ut significetur votum hujusmodi, etsi per patrem fuerit confirmatum, irritari tamen posse per maritum, simul atque ille audierit: nec immerito: siquidem gravia onera potuissent illo prætextu marito injici per vota ante matrimonium facta, quæ ipse amplecti et subire non tenebatur.

Jam dicta confirmantur ex S. P. Aug., Q. 59 in Numer., ubi ita habet: *Feminam sub patre antequam nubat, et sub viro nuptam noluit lex vovere ita aliquid Deo (irrevocabiliter)... ut in eisdem votis feminea non prævaleat auctoritas, sed virtus: ita et si in nuptæ jam*

concesserat pater vota persolvere, si antequam persolverit, nupserit, et viro ejus hoc cognitum non placuerit, non persolvat, et sit omnino sine peccato.

QUÆSTIO II. — AN SCRIPTURA HIC LOQUATUR DE PATRE AUT MARITO IRRITANTE VOTUM, IN QUOD PRIUS CONSENSIT.

Duplex est auctorum expositio circa id quod habetur ÿ. 16: *Sin autem contradixerit* (scilicet maritus, et idem est respective de patre) *postquam rescivit, portabit ipse iniquitatem ejus, scilicet uxoris cujus votum irritavit.*

Prima expositio tenet quod Scriptura agat de parente puellæ, vel de marito, qui cognito voto filia vel uxoris, tacuit tota die; atque ita sua taciturnitate votum reddidit ratum: post illum nihilominus diem repugnat filia vel uxori, neque vult votum ab illis adimpleri; quo casu Deus liberat filiam vel uxorem a voto.

Quia tamen inique facit parens vel maritus, impediendo adimplerem voti, quod suo silentio semel confirmarat: hinc addit Deus, tali casu parentem vel maritum portaret, qui hoc votum non persolveret. Ita Lyranus, Cajetanus, Abulensis, Rabanus, Tirinus et plures alii.

Hanc expositionem pariter amplectitur S. P. Aug., Q. 59 in Numer., ubi ita scribit: *Manifestum est ita voluisse legem feminam esse sub viro ut nulla vota ejus, quæ abstinentiæ causa voverit, reddantur ab ea, nisi auctor vir fuerit permittendo. Nam cum ad peccatum ejusdem viri pertinere voluerit si prius permiserit, et postea prohibuerit, etiam hic tamen non dixit, ut faciat mulier quod voverat.*

Fundatur hæc expositio in versione LXX, qui ÿ. 16, ubi nos habemus: *Postquam rescivit, legunt: Post diem in qua audivit, ita ut sensus sit: Maritus debet primo die quo rescit votum uxoris, contradicere, si velit illud irritare.*

Prob. etiam hoc modo: Si maritus primo die contradixisset, atque adeo irritasset uxoris votum, nulla fuisset iniquitas ipsi vel uxori portanda, quia fuisset usus jure suo, sibi a Deo concessio: at vero si postea irritet, non tenebitur quidem uxor, sed ipse voti non adimpleti reus erit.

Secunda expositio existimat sermonem esse de eo qui contradicere, quando potest; sic ut verba illa: *Portabit iniquitatem, sensum conditionatum habeant, nempe si contingat esse culpam aliquam in irritatione, ea non in uxorem, sed in maritum devolvatur.*

Itaque juxta Marium, Jansenium et A. Lapide maritus portabit iniquitatem uxoris non adimplentis votum suum, quantumcumque ipse utatur jure suo, quia fieri poterat ut sine justa causa, ac temere votum pium, nihil sibi vel familiæ suæ nocens, irritaret. Hoc autem Deus addidit ad solatium feminarum, quæ cum minori polleant judicio, et affectu potius quam ratione regantur, anxietate et scrupulosæ esse solent de votis non adimpletis.

Prima expositio magis genuina, et textui conformior esse videtur. 1. Quia nullibi, ubi vir eodem die contradixerit, dicitur ipse portaturus iniquitatem voti non adimpleti, sed tantum post ÿ. 15, qui dicit: *Si audiens vir tacuerit, et in alteram diem distulerit sententiam, quidquid voverat reddet, sequitur ÿ. 16: Sin autem contradixerit postquam rescivit, etc.* 2. Quia locutio ÿ. 16 est generalis; adeoque si ageretur de illo qui primo die contradicere, nunquam potuisset illud votum ab ipso irritari.

CAPUT XXXI.

Jussu Dei cæduntur Madianitæ, et occiduntur quinque reges eorum, ac omnes masculi; feminæ autem, jumenta, aurum, argentum, cæteraque ad Moysen adducuntur: ille vero solis virginibus vita donatis, et præda in duas partes divisa, unam bellatoribus, alteram reliquis Israelitis distribuit, ita tamen ut illi quinquagesimam partem sacerdotibus, hi vero quinquagesimam levitis darent.

QUÆSTIO UNICA. — DE BELLO CONTRA MADIANITAS.

Quia Madianitæ filios Israel ad luxuriam et idololatricam pertraxerant, voluit Deus illos occidi, ideoque hæc expeditio vocatur hic ÿ. 5: *Ultio Domini*, id est, qua injuria in Dominum ejusque populum commissa vindicatur.

ÿ. 4: *Mille viri de singulis tribubus eligantur, ut ex paucitate pugnantium fieret manifestum, quod esset pugna et ultio Domini.*

ÿ. 5: *Quos misit cum Phinees, quia ille zelosissimus fuerat in inchoanda ultione sceleris istius, quando cap. XXV, 7, occidit madianitidem.* Putant A. Lapide, Tirinus, Barradius et alii, Phinees missum esse cum militibus, ut vasa sancta, id est arcam, etc., custodiret, Josue vero fuisse ducem belli hujus. Sed

R. et dico: Verisimilius est ipsum Phinees fuisse ducem hujus expeditionis, ac particulam et ÿ. 6 debere sumi exegetice pro *id est*, hoc modo: *Quos misit Moyses cum Phinees... vasa quoque sancta, et (id est) tubas ad clangendum tradidit ei.*

Prob. I. Quia in textu nulla fit mentio de Josue, et expresse dicuntur illi milites missi cum Phinees.

Prob. II ex Josepho, lib. IV *Antiq.*, cap. 6 in fine, ubi dicit: *Moyses in Madianitas misit exercitum duodecim millium... iisque copiis Phineem præfecit.* Idem asserit Philo, lib. I de Vita Moysis.

Dices cum Tirino: Cur id Josue recens inaugurato principi negatum fuisset, cui id ex officio incumberebat ipso maxime præfecturæ initio, quo concilianda ipsi erat auctoritas apud populum?

R. quod specialis fuerit ratio, ob quam Phinees huic expeditioni præficeretur, tum quia sciebatur Madianitis maxime infensus, cum filiam principis ipsorum interfecisset, quod Josue non fecerat; tum quia non dubitabatur quin Deus illi magis auxiliaturus esset in hoc bello; solet enim Deus quibusdam personis, vel familiis victorias concedere, quas aliis eadem de

causa pugnantibus negat, ut in Machabæis patet, I Machab. V, 56 et 62.

ÿ. 7: *Cumque pugnassent contra Madianitas, atque vicissent, omnes mares occiderunt: qui scilicet erant in Madian, quosque pugnando assecuti sunt: Nam aliquos, sive instantis belli audito rumore, sive jam fervente prælio, ex Madian in vicina loca fugisse, extra dubium apparet: nam totam gentem Madianitarum non esse deletam, patet ex lib. Judic., cap. VI, ubi Israelitæ gravissima servitute a Madianitis afflictii fuerunt.*

ÿ. 8: *Et reges eorum, Evi, et Recem, et Sur, et Hur, et Rebe.* Hos quinque reges, id est principes Madian, pariter trucidarunt, inter quos Sur fuit pater istius madianitidis quam occidit Phinees, cap. XXV, 18.

Balaam quoque, filium Beor, interfecerunt gladio, in poenam iniquissimi consilii, quod dederat Moabitibus. Sed difficultas est quomodo fuerit occisus cum Madianitis, cum cap. XXIV, 25, dicatur: Surrexitque Balaam, et reversus est in locum suum. Ad quam

R. ipsum reversum ad aliquod spatium, deinde hæsisse in aliqua parte Madianitidis, et hic locus illius dici potest, ad quem cap. XXIV reversus esse dicitur: nempe ex confiniis et montibus, ex quibus castra Israel prospexerat, ad interiora regni descenderat, et apud amicos adhuc hærebat hospes, inde in Mesopotamiam commodo suo trajecturus: sed divino consilio et prudentia factum est, ut hæsitans in via, cum pereuntibus Madianitis, ipse auctor et architectus totius flagitii, simul periret.

Hanc solutionem suggerit S. P. Aug., Q. 61 in Num., dicens: *Non enim dictum est: REVERSUS EST IN DOMUM SUAM, AUT IN PATRIAM SUAM, sed IN LOCUM SUUM. Habet quisque peregrinus locum suum, ubi ad tempus habitat.*

CAP. XXII, XXIII.

Rubenitis, Gaditis, et dimidiæ tribui Manasse conceditur sors trans Jordanem, ea lege, ut cæteras tribus præeant armati, easque in Chanaan introducant. Mandatur Israelitis ut disperdant gentes Chanaanæas.

QUÆDAM EXPLICANTUR. — Rubenitæ et Gaditæ videntes terram Jaser et Galaad, quam ceperant a Sehon et Og, regibus Amorrhæorum, esse alendis pecoribus aptissimam, dixerunt Moysi, Eleazaro, et principibus:

Cap. XXXII, 5: *Des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Jordanem, scilicet ad illic habitandum, ut patet ex ÿ. 16.* Sed Moyses illa verba intelligens quasi non vellent transire Jordanem, præ timore Chananæorum, respondet illis:

ÿ. 7: *Cur subvertitis mentes filiorum Israel ne transire audeant? sicut fecerunt exploratores quibus Dominus*

ÿ. 10: *Iratus juravit dicens: ÿ. 11: Si videbunt homines isti... Terram, etc.* Nonnulli volunt particulam

si positam esse pro non, ut sit sensus: *Non videbunt homines isti terram*. Alii volunt in hac phrasi agnoscendam esse aposioposim, id est reticentiam vehementem alicujus subintellecti, ut sit sensus: Si videbunt homines isti terram, supple: *Non sim Deus*, aut *Non habear verax*; hanc enim vim habent similia juramenta. Hinc

Nota esse formulam jurandi execratoriam, in qua execratio per ellipsim orationis supprimitur, propter personam jurantis reverentiam, de qua horrescit animus aliquid execratorium audire.

ŷ. 17: *Armati et accincti pergemus ad praelium ante filios Israel*. Ita Rubenitæ et Gaditæ, quasi dicant: tantum abest ut metuamus hostes, quin potius primam dimicandi aciem constituere exoptemus.

ŷ. 21: *Et omnis vir bellator (ex vobis) armatus Jordanem transeat*; id est, non omnis omnino, sed omnis a me vel Josue designandus: nam quod non debeat accipi in tota sua latitudine, patet ex eo, quia non poterant tot urbes, quas Rubenitæ et Gaditæ, et Manassitæ habebant, et in quibus uxores suas et parvulos, et omnes thesauros suos deposuerant, sine necessario presidio relinquere: nec opus erat tot millia Jordanem trajicere.

Imo ex Josue IV, 13, patet vix tertiam partem armatorum, ex duabus his, cum dimidia, tribubus supra cap. XXVI, recensitorum, Jordanem transivisse. Unde, cum ex cap. XXVI constet tribum Ruben et Gad, et dimidiam tribum Manasse complexas fuisse 110,580, et Josue IV, 13, tantum 40,000 ex ipsis deputentur ut transeant Jordanem, sequitur quod manserint 70,580, tum ad presidium parvulorum et uxorum, tum ad urbes ex parte dirutas et collapsas restaurandas.

Cap. XXXIII, mandavit Deus Israelitis ŷ. 51: *Quando transieritis Jordanem...* ŷ. 52: *Disperdite cunctos habitatores terræ illius*. Ratio autem cur illos potius jusserit excindi quam ad veram religionem perducere, hæc dari potest: 1. quia tempus nondum advenerat, quo per gentium nationes lumen fidei diffundendum erat; 2. quia si illi conversi fuissent et non deleti, Judæi terram promissam nunquam accepissent in hereditatem: et sic terra illa Veteris Testamenti non fuisset analogia seu figura terræ promissæ Novi Testamenti, scilicet patriæ cælestis; 3. quia cum gratia et veritas per Jesum Christum nondum facta esset, filii Israel ex istarum nationum consortio, plus nocenti accipissent, quam illæ essent consécutoræ fructus ex annuntiata ipsis vera fide: nam quamvis dubitandum non sit quin saltem aliqui veram fidem sincere suscepissent, tamen juxta illius temporis gratiæ efficaciam arcanam, sed semper justam dispensationem, plurimi in infidelitate permansissent, et Hebræos pervertissent.

Gentes tamen illæ non erant simul et semel delendæ, sed paulatim ut patet Exod. XXIII, 29, et Deut. VII, 22, ubi dicitur: *Non poteris eas delere pariter; ne multiplicentur contra te bestiae terræ*. Alia datur ratio

Sap. XII, scilicet ut gentibus illis datum fuisset tempus poenitentiae. Hinc factum est ut Josue non deleverit gentes illas, quæ vicinæ erant terminis aliarum nationum, sed tantum quæ occupabant interiora terræ sanctæ: reliquas vero posteris debellandas reliquit.

CAP. XXXIV, XXXV.

Describuntur termini terræ promissæ, et levitis assignantur urbes ad habitandum.

QUESTIO PRIMA.—QUOMODO CONCILIETUR ANTILOGIA QUÆ HABETUR IN HEBRÆO CIRCA DIMENSIONEM SUBURBANORUM.

Postquam Deus terminos terræ promissæ designasset, et 48 urbes cum suburbanis, seu agris adjacentibus, levitis assignasset, de suburbanis subjungit.

Cap. XXXV, 3: *Quæ a muris civitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatio tendentur*; ŷ. 5: *Contra Orientem duo millia erunt cubiti*. Versus iste quartus et quintus in latino manifestus est: cum enim passus geometricus duos circiter cubitos contineat eo ipso, quo suburbana tenduntur ad mille passus, etiam tenduntur ad duo millia cubitorum. Hinc docet Bonfrerius passum Græcorum fuisse trium pedum, cubitum vero unius pedis et dimidii, atque ita sibi interpretis latinus cohæret: nam mille passus, et duo millia cubitorum idem sunt. Rursus docet quod passus geometricus romanus fuerit quinque pedum, cubitus vero sacer sit duorum pedum et dimidii; et sic iterum bis mille cubiti sacri faciunt mille passus geometricos romanos.

Sed in hebraico et chaldaico videntur illi versus sibi esse contrarii: siquidem textus hebraicus, ŷ. 4, tantum dat levitis mille *amma*, id est cubitos, et ŷ. 5, dat bis mille *amma*, seu cubitos, idque ad quamlibet mundi plagam. Pro hac difficultate concilianda varios modos adinvenere interpretes.

1. Lyranus, Vatablus, et R. Salomon putant datos fuisse levitis bis mille cubitos, sed in mille prioribus non licuisse arare, seminare, etc., in posterioribus vero id licuisse. Verum responsio illa conficta videtur, nihilque tale innuit Scriptura: imo levitæ non exercebant agriculturam.

2. Bonfrerius putat textum hebraicum hic corruptum esse, et ex latino emendandum esse: sed hoc est difficultatem fugere, non solvere.

3. Masius et Serarius in Josue, ille in cap. XIV, hic in cap. XXI, dicunt suburbana hæc ad quamlibet mundi plagam habuisse tantum mille cubitos, dici tamen eos bis mille; quia si linea recta mille cubitorum ad meridiem, v. g., protendatur in latum oppositum, quod est ad septentrionem, quod etiam est mille cubitorum, erunt bis mille cubiti: ut si, v. g., respectu hujus civitatis Lovaniensis, aliquis haberet mille cubitos ad meridiem, v. g., usque in Heverle, et totidem ex opposito, v. g., extra portam Mechliniensem, usque ad Montem Rufum, ille haberet cubitos bis mille. Sed

hæc solutio videtur adversari textui: nam hic dicit suburbana debere habere bis mille cubitos ad quatuor mundi plagas, tunc autem tantum habuissent a duabus.

4. Cajetanus putat illos bis mille cubitos non significare distantiam suburbani a muris urbis, sed spatium circumferentiæ, quod a quatuor mundi plagis esset, ita scilicet ut tota circuli istius circumferentia contineret octo millia cubitorum, cujus quarta pars esset duorum millium cubitorum, ita ut circulus seu peripheria hæc qualibet mundi plaga habuerit bis mille cubitos.

Sic et alii ex mathesi multa afferunt, inquit Marius, de diametri et peripheriæ proportionem, quæ sita potius subtiliter, quam ut communibus rerum descriptionibus adhiberi soleant; cum Deus non nisi communibus phrasibus, et dimensionibus utatur in Scriptura.

5. Cornelius A Lapide dicit hanc antiologiam facile conciliari, dicendo quod suburbana tantum extensa fuerint ad mille cubitos circumquaque, sed quælibet plaga fuerit descripta quasi per triangulum, ita ut duo haberet latera, quorum unumquodque erat mille cubitorum; ac consequenter utrumque latus simul sumptum erat bis mille cubitorum: quia si, v. g., crucem per circulum ducas ad quatuor mundi plagas, orientur quasi quatuor trianguli, quorum unus est in centro ipsius urbis, basis autem in extremo circumferentiæ, ubi terminantur suburbana.

Huic sensui favet textus hebraicus, qui ŷ. 5 habet: *Numerabis duo millia in cubito*, ubi dictio hebraica *Amma* per litteram *Beth* restringitur: videturque phrasim istam innuere istos bis mille cubitos, non directe in longum, sed lateraliter, nimirum per duo trianguli latera numerandos esse, scilicet quodlibet latus habeat mille cubitos.

Hanc responsionem tanquam probabilem admittit Jansenius; facilius tamen dici potest, inquit, vocem hebraicam *Amma*, ŷ. 5, accipi pro passu, qui duplum unius cubiti spatium comprehendit; in quinto autem accipi pro cubito proprie dicto, idque magis ex natura rei, quam usu vocabulorum; quod ut interpretis latinus significaret, ambiguitatem hebraicam, et simul antiologiam vitavit, diversis verbis idem spatium exprimendo.

Dices: In hebræo tam ŷ. 4 quam 5 est eadem vox *Amma*, quæ cubitum significat, non passum; nam passus dicitur *Paam*.

R. Præterquam quod juxta Eugubinum *Amma* significat etiam passum, Hebræos habuisse diversos cubitos: nam certo habebant cubitum communem; et certo habebant etiam cubitum, quem vocabant *verissimum*, qui continebat cubitum et palmum: dicitur Ezechiel XLIII, 13: *In cubito verissimo, qui habebat cubitum et palmum*. Cur ergo etiam non potuerunt habere cubitos duplices, continentes duos cubitos vulgares?

Sic etiam nos duos diversos passus habemus, scilicet vulgarem, et geometricum. Porro passus vulgaris hominis modeste ambulantis continet pedem et medium, passus vero geometricus continet tres pedes,

saltem in quibusdam territoriis. Idem potuit esse apud Hebræos circa cubitos: unde cum scriptor hebraicus in ŷ. 4 posuisset mille cubitos, ne maneret dubium quales cubitos intellexisset, an vulgares, an verissimos, an duplices, videtur in ŷ. 5 posuisse bis mille, ut significaret se in ŷ. 4 posuisse duplices.

QUESTIO II.—AN LICUERIT JUDEIS OCCIDERE INTERFECTOREM PROPINQUI SUI, ANTE SENTENTIAM JUDICIS.

Statuit Deus, cap. XXXV, 6, ut sex civitatum leviticarum forent civitates refugii, ad quas fugere poterant, non omnes malefactores, sed illi tantum, qui, ŷ. 50, *Nolentes sanguinem fuderint*: adeoque in uribus illis asylum habebant soli homicidæ involuntarii, nempe si quis *fortuito, et absque odio* hominem occidisset, ut dicitur ŷ. 22. Quibus addi potest: si quis servato moderamine inculpatae tutelæ occidisset injustum vitæ aggressorem, furem nocturnum, et in omnibus casibus, quibus Exod. XXI et XXII pronuntiat percursor non esse reus sanguinis.

ŷ. 12: *In quibus (civitatibus) cum fuerit profugus (homicida) cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, et causa illius judicetur*: id est, donec judicetur an voluntarie, an involuntarie, vel in casibus supra expressis. Si judicabatur involuntarie occidisse, debebat in urbe refugii manere usque ad mortem pontificis illius temporis: alias poterat cognatus occisi ipsum extra civitatis illius fines occidere; ut patet ex ŷ. 27 et 28. At quid si voluntarie occidisset?

R. Non erat licitum cognatis occisi interficere homicidam absque alia judicis condemnatione aut sententia: intellige, antequam nondum agitata causa in judicio, occisor ad civitatem refugii pervenisset; vel si postea fines civitatis exivisset.

Prob. Quia fuisset valde inordinatum, et contra omnem juris ordinem, si cujuslibet propinqui judicio fuisset permissum discernere, quis esset occisor voluntarius, quis involuntarius, præsertim apud istum populum ira fervidum, vindictæ avidum, et sola terrena curantem. Unde si ita licuisset impune alterius eadem privata auctoritate ulcisci, nullus fuisset homicidiorum terminus, inquit Marius.

Et sane si licuerit cognato occisi ita occidere occisorem, cur similiter non potuit cognatus occisoris occisi occidere cognatum primi occisi, et sic in infinitum?

Dices: Versu 19 dicitur: *Propinquus occisi homicidam interficiet: statim ut apprehenderit eum, interficiet*. Item ŷ. 26: *Si interfector extra fines urbium, quæ exilibus deputatae sunt, fuerit inventus, et percussus ab eo, qui ultor est sanguinis: absque noxa erit qui eum occiderit*. Ergo, etc.

Resp. verbis S. P. Ang. Q. 65 in Numer. *Sic sonat [textus sacer] male intelligentibus, quasi passim et sine judicio datum fuerit ulti mortis propinqui sui jus occidendi ejus interfectorem. Sed hoc intelligi voluit.... quousque stet in judicium, ne ante inventus a propinquo occidatur: quia et si nolens occidit, præter illas civitates inventus occiditur. Cum vero ad judicium steterit in*